

שלימה משנתו

פנינים מתורתו של הגאון המופלא רבי שלמה אסולין זצוק"ל

הגליון מוקדש

לע"נ רבנו שלמה בן מאיר ושמוחה
נלב"ע ז' מר חשוון תשפ"ד
ולרפ"ש להגה"צ רבי גבריאל בן מזל טוב
לע"נ חנה בת חסיבה ע"ה
ולע"נ אסתר בת חנה ע"ה
ולרפואת מרדכי בן רבי אליעזר זצ"ל

פרשת שופטים

ד' אלול תשפ"ד | גליון 43

משנת שלמה

"וּבְלִילַיְתִי אֶבְרָכָא אֶתְּחַלּוּק אֶת בְּפִרְיָא אֶתְחַלּוּק
לְבָנִי בִן בְּרִיכָא וְכֵן בְּכָל־שָׁנָה"

חודש אלול

חודש אלול הוא חודש שהוקבע לחודש של חיזוק והתעוררות, עוד מזמן שהיו ישראל במדבר. כי בו' בסיון ניתנה תורה ובו' בסיון עלה משה רבינו להר סיני למשך ארבעים יום להביא את הלוחות הראשונות ויורד בי"ז בתמוז, ואז ראה שבט"ז תמוז שהוא יום קודם, חטאו ישראל בעגל ומיד שרף את העגל, ובי"ח תמוז דן את החוטאים בעגל, ובי"ט תמוז עלה פעם שניה ארבעים יום לבקש רחמים ולהתפלל על ישראל ויורד בכ"ט אב, ובישר לישראל שהקב"ה מוכן להביא לוחות שניות. ועלה בא' אלול ושהה פעם שלישית ארבעים יום, ויורד בי' תשרי עם הלוחות האחרונות, והוא נקבע ליום כיפור שהוא יום סליחה ומחילה. כך מפורש ברש"י פרשת כי תשא (ל"ג, י"א) ובפרשת עקב (ט', י"ח).

ומה עשו ישראל באותם ארבעים יום, מפורש בדברי חז"ל, שהם עסקו בחיזוק רוחני כדי שהם לא יפלו שוב, וכדי שהם יזכו ללוחות האחרונות. וכמשנת' בדברי הספר פרוקי דר"א (פרק מ"ו) 'ובראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה. והעבירו שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר, שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה. והקב"ה התעלה אותו היום באותו שופר, שנאמר עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר, עכ"ל. (וע"ע בתנא דבי אליהו זוטא (סופ"ד). ובמדרש תנחומא (כי תשא סימן לא').

ומבואר מדברי חז"ל אלו שיום כיפור התחיל מתוך מה שישראל צמו מעצמם וקיבלו עליהם חיזוק, וממילא מובן שגם חודש אלול התחיל מעם ישראל, שכל מי שהרגיש רפיון רוחני בעצמו, גזר על עצמו צום ותענית, ומכאן הושרש כוחו המיוחד של חודש אלול.

לכן מובן שלא שייך להעביר את חודש אלול ללא חיזוק רוחני מיוחד. מוכרחים לעשות איזה שינוי לטובה ברוחניות בחודש זה, שיהיה בו ביטוי לזמן המיוחד הזה שהוא חודש אלול. לכן פשוט שכל אחד צריך להשתדל לקבל על עצמו לפחות דבר קטן לימים מיוחדים אלו. וזה גופא יסייע לו להכנס לאוירת חודש אלול והימים הנוראים.

בספר הזריחה בפאתי קדם תולדות תלמידי ישיבת מיר בשנחאי (ח"ב עמוד תשצ"ו) מסופר שכאשר היפנים הכבירו את עולם על תלמידי הישיבה הם החליטו לגרש אותם משנחאי לתוך גטו מיוחד שבו רוכזו כל היהודים, ואסרו עליהם לשוב לישיבה שהיתה בבית אהרן במקום רחב ונעים. הגזירה חלה בתוקף בליל תשעה באב.

לשמוע דברי חיזוק תמיד

"והיה כקרבכם אל המלחמה, ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אלהם וגו' אל ירך לבבכם" וגו' מי האיש אשר בנה בית" וגו', (כ', ב' - ה').

אחד הדברים שפרשת השבוע מדברת עליהם, הוא החיזוק לאנשי המלחמה היוצאים להלחם נגד אויבי ישראל. והתורה מצוה את הכהן שיגיד דברי חיזוק, וכך כתיב, 'והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם. ואמר אליהם, שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך בכם, אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תערצו מפניהם. כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם'.

ויש לעמוד כאן על שאלה, התורה כותבת 'והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם'. ומפורש שהכהן מדבר עם כולם דברי חיזוק והתעוררות שלא לפחד משום מצב במלחמה, כי הקב"ה הולך אתנו ונלחם עם אויבינו ומושיע אותנו.

ואח"כ אומרת התורה שצריכים להכריז שמי שבנה בית חדש או נטע כרם או ארש אשה, או הירא ורך הלבב, ילך וישוב לביתו.

ונשאלת השאלה האם לא עדיף לשנות את סדר הדברים קודם להכריז על מי שצריך לחזור שיחזור, ואח"כ לדבר דברי חיזוק למי שנשאר ויוצא בפועל למלחמה, למה ציוותה התורה שכולם ישמעו את דברי החיזוק כאשר ברור לנו שיש חלק מן העם שדברי החיזוק לא נוגע להם כלל משום שהם יחזרו ולא ילחמו.

ויש ללמוד מזה שדברי חיזוק והתעוררות לעולם אינם מיותרים גם למי שבין כך לא צריך לאותם דברים בפועל, כי או שהדברים יועילו לפעמים הבאות שהוא יצא להלחם, או שהוא יקח מזה מוסר לעניני הרוחניים, אבל להזיק זה ודאי לא יזיק ובודאי רק יועיל, לכן כיון שראתה התורה הזדמנות לחיזוק ציוותה התורה שקודם כולם ישמעו דברי חיזוק ואח"כ מי שצריך לחזור יחזור.

וגם זה לימוד למלחמת היצר שלא יאמר אדם אם אני רואה מודעה שנושא החיזוק שידברו בו היום, הוא בענין מסויים שאני לא לקוי בו, אני לא הולך לשמוע. אל תגיד כך, אלא תלך ותשמע כי בודאי הדברים יחזקו אצלך יותר את הקיים. ויוכלו להשפיע עליך גם על נושאים אחרים שלא נוגעים ישירות לענין המדובר, כי לעולם לא מיותר לשמוע דברי חיזוק גם כשנראה שאין בזה צורך.

(מעין גנים דברים ח"ג, פרשת שופטים מאמר א' אות ב').

מאמר הפרשה

בל תשחית

כתיב בפרשה (כ', יט') 'כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה, לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן, כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, כי האדם עץ השדה לבא מפניו במצור'. ומסיימת התורה 'רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית

פניני הפרשה

רדוף אחר התפילה שתהא בכוונה

"צדק צדק תרדוף", (ט"ז, כ').

נאמר בתורה ציווי לרדוף אחר הצדק, ויש לפרש ע"ד רמז שצדק נקרא תפילה, כש"כ רש"י (ברכות י"ד א' ע"ש). ובא לרמוז שצריך לרדוף אחר התפילה שתהיה בכוונה ושלא תעבור בחלומות ח"ו.

וכן איתא בגמ' (ברכות לב' ע"ב) שתפילה הוא אחד מן הדברים הצריכים חיזוק ופירש"י שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כוחו, עכ"ל.

וכפל לומר צדק צדק תרדוף לרמז, שאף אם הפסיד חלק מן התפילה ולא כיון בה אעפ"כ צדק תרדוף, תמשיך לרדוף אחר שארית התפילה שתהיה בכוונה. והמשיך הפסוק 'למען תחיה' וגו' כי ע"י תפילה בכוונה מאריכין ימיו ושנותיו, כדאיתא בגמ' (ברכות נ"ד ב').

(שמן למאור, פרשת שופטים אות ג').

הזהירה התורה את המלך, על הגאווה, ועל

קריאה בתורה תמיד כדי שלא יסור מן המצוות

"רק לא ירבה לו סוסים וגו' ולא ירבה לו נשים, ולא יסור לבבו, וכסף זהב לא ירבה לו מאד. והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת" וגו', (י"ז, ט"ז - י"ח).

נאמר בפרשה, שאם בני ישראל יבואו אל הארץ, ויאמרו לשים עליהם מלך, ככל העמים, אזי יוכלו לשים עליהם מלך, אך יש ב' תנאים ואזהרות שנאמרו למלך. א'. שלא להרבות קניני עוה"ז, סוסים, נשים, כסף וזהב. ב'. לכתוב לו ס"ת ולקרוא בו כל ימי חייו.

והם כנגד ב' נסיונות עיקריים שיש למלך יותר מכל ישראל. א'. גאווה. ב'. שישכח את התורה מחמת גודל וריבוי עסקיו בצרכי המלכות והעם. וכדאיתא בגמ' שבת י"א א' 'אם יהיו כל הימים וכו' אין מספיקים לכתוב חללה של רשות, עיי"ש ברש"י.

וכנגד הגאווה הזהירו שלא ירבה לו קניני העוה"ז, כי הגאווה בא ע"י ריבוי קניני העוה"ז, כש"כ בפרשת עקב (ח', י"ב) 'פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירבינו וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך' וגו'. וכנגד החשש שמא ישכח את התורה הזהירו שיקרא בתורה תמיד.

וזהו שסיים את הענין (בפסוק כ') 'לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל', שפירושו שמה שהזהירה התורה את המלך שלא ירבה קניני עוה"ז הוא כדי שלא ירום לבבו מאחיו שהוא גאווה, ומה שהזהירה התורה שיקרא תמיד בתורה הוא כדי שלא יסור מן התורה ימין ושמאל, כי ע"י ריבוי עסקיו יוכל לשכוח את התורה, ועי"ז לסור מן המצוות, ולכן ציוותה התורה שיקרא תמיד בתורה.

(שמן למאור, פרשת שופטים אות ו').

וכרת, ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה עד רדתה.

הנה זמן של מלחמה הוא זמן של בלבול הדעת ואדם נמצא בו בלחץ ומתח גדול וכתוצאה מכך אדם נוטה להתיר לעצמו דברים שלעולם הוא לא היה מעלה על דעתו להתיר.

ולמרות כל המצב הזה מזהירה כאן התורה שכאשר צרים על עיר ואדם נמצא במתח נפשי כי כל רגע יוכל להתפתח מלחמה. לא תשחית את עצה, והיינו עצי פרי, לנדוח עלי גרזן. ולמה כי ממנו תאכל, לכן, ואותו לא תכרות, ואע"פ שזה לא עצים שלך אלא של האויב בכל זאת מוטל עליך לא להשחית עצי פרי.

והתורה מוסיפה וכי העץ הוא כמו האדם שבעיר שהוא האויב שלך, הרי העץ הוא לא אויב שלך, למה תשחיתו ואם יש לך ספק אם הוא עץ פרי או לא ג"כ אל תשחית, רק עץ אשר תדע בבירור כי לא עץ מאכל הוא אותו תוכל להשחית ולכרות, וגם זה רק כדי לעשות מצור ולהועיל למלחמה, אבל להשחית סתם גם עצי סרק אסור להשחית.

ומכאן למדו חז"ל את דיני כל תשחית ולמדו מזה בגמ' (סנהדרין ק' ב') שלא יפשוט אדם את עור הדג מאוזנו משום שאתה מפסיד עי"ז את עורו, ואע"פ שאדם יכול לומר לא איכפת לי, בכל זאת האדם מצווה ע"פ התורה לא להשחית שום דבר שניתן להוציא ממנו ותועלת.

ונו"ע בגמ' שבת קמ' ע"ב. שם סז' ע"ב. יבמות מד' ע"א. מה דאיתא גבי הלכות כל תשחית. ועיין בחינוך מצוה תקכ"ט, שדרך החסידים שלא יאבדו אפילו גרגר חרדל בעולם, עיי"ש. ועיין גם בספר תומר דבורה סוף פ"ג, מש"כ אפילו גבי לא לעקור הצומח שלא לצורך, ולא ימית הבעל חי אלא לצורך, עיי"ש.

הנה היום בדורינו דור של שפע גשמי, הלאו הזה נפרץ מאוד שאנשים מתירים לעצמם לזרוק דברים טובים, אם זה ריהוט, אם זה אוכל, וכשעושים שמחה ומפנים את השולחנות, הרבה פעמים נשאר אוכל בצלחות המרכזיות כמו צלוחיות של סלטים או צלחות מלאות אוכל ששום אדם לא נגע בהם, ולוקחים את הכל וזורקים. צריך לדעת שזריקת דבר שיוכל להביא תועלת אפילו לאחר הוא לא דאורייתא של כל תשחית.

ועתה נוסיף חידוש בענין כל תשחית. איתא בגמ' (שבת קי"ט ב') שרבי אבהו היו עושים לו כל מוצאי שבת עגל משולש לסעודת מלוה מלכה, והיה דרכו לאכול ממנו רק כליה אחת. כשגדל אבימי בנו של רבי אבהו אמר לאביו למה לך להפסיד כל כך הרבה לשחוט עגל שלם מוצאי שבת בשביל לאכול ממנו כליה, הרי ניתן להשאיר כליה מהעגל שאנו שוחטים בכרע שבת לכבוד שבת ולאכול את הכליה הזו במוצאי שבת, עשו כך ולא שחטו עגל מיוחד למוצאי שבת, ובא אריה ואכל את אותו עגל שהיה ראוי לשחוט במוצאי שבת, ובזה הראו מן השמים שלא טוב מה שעשו.

וצריך להבין הרי כיון שרבי אבהו נהג כך לכבוד סעודת מוצאי שבת, למה טען אבימי להפסיק מנהג זה. ולמה רבי אבהו הסכים עמו באותה פעם, ולא השיב לו שזה הנהגה מיוחדת לכבוד סעודת מלוה מלכה.

וכפי הנראה שכיון שלשחט עגל מיוחד לסעודת מלוה מלכה הוא מידת חסידות גדולה, ואין בזה שום חיוב, חשש אבימי משום לאו של כל תשחית, ולכן אמר לאביו למה לך להפסיד כל כך הרבה. ורבי אבהו הסכים עמו, משום שגם הוא נסתפק בדין זה שאולי אין להפסיד כל כך הרבה משום מידת חסידות אבל כשראו שהאריה אכל את העגל שהיה ראוי להשחט לסעודת מלוה מלכה, הבינו שאין בזה כל תשחית.

ולפ"ז יש ללמוד שגם מה שאדם מוציא הוצאות משום מידת חסידות אינו בכלל כל תשחית. אמנם הדבר פשוט שזהו רק למי שהוא עשיר ויש לו כסף לעמוד בהוצאות אלו, כמו רבי אבהו שהיה עשיר גדול ופרנס ומקורב למלכות כמפורש בגמ' (סנהדרין י"ד א'). אבל מי שאין לו ממון אסור לו לעשות הוצאות גדולות למידת חסידות וזה פשוט.

יעזרינו השי"ת שנזכה להתעורר מחדש לתת אל לבינו ולהזהר מלהשחית כל חפץ או מאכל שיש בו עדין איזה תועלת, שזהו דרך התורה הקדושה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. (מעין גנים דברים ח"ג, פרשת שופטים מאמר ב').

המשך משנת שלמה

לקראת חודש אלול הרשו היפנים לשוב ללמוד בבית אהרן בתנאי שבליהל כולם ישנו בגטו. כתוצאה מכך, היה עליהם לצעוד בוקר וערב, מרחק של כשלושת רבעי שעה מבית המדרש לגטו, ומן הגטו לבית המדרש.

בר"ח אלול שזה היה היום הראשון שהתחיל ההסדר הזה מיד לאחר התפילה בבוקר, כאשר כולם היו עדין תחת רושם הגזירות החדשות והמצב החומרי הגרוע, נגש מרן המשיג'ר יחזקאל לוינשטיין צוק"ל, נתן דפיקה על השולחן והכריז בכל כוחו קול אומר קרא, ואומר מה אקרא. ואז צעק המשיג'ר "אלול". ותבע מכולם להסיח דעת מהכל, ולהכנס לתוך אורית חודש אלול. תלמידי הישיבה מעידים עד היום, על המתיקות המיוחדת של אותו חודש אלול.

ב"ה אין אנו נמצאים במצבי חירום כמוהם, הבה ונשתדל לשכוח מכל הסובב ולהכנס לאורית חודש אלול, להיות יותר רציניים, ולנצל את קירבת ה' המיוחדת הנמצאת בימים אלו, ואת הסיעתא דשמיא שזכו אבותינו בחודש הזה, לאחר חטא העגל, ולהתחזק ולהתעורר יותר בקרבת ה', ולהמשיך על עצמינו בס"ד את האור והנעימות והעליה הרוחנית שניתן להשיג בזמן הנפלא הזה. (מעין גנים דברים ח"ג, פרשת שופטים אות ד').

צריך עיון

אם לויים ראויים לשירות

"וכי יבא הלוי וגו' אל המקום אשר יבחר ה'. ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הלויים העמדים שם וגו' חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות", (יח' ו' - ח').

כתב רש"י 'כול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר, תלמוד לומר ושרת, יצאו לויים שאין ראויין לשירות', עכ"ל. והוא מהספרי. ומבואר דמיירי בכהן שבא לביהמ"ק.

וקשה, שהרי בגמ' (ערכין יא' ע"א) איתא 'אמר רב יהודה אמר שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה, שנאמר ושרת בשם אלהיו, איזהו שירות שבשם, הוי אומר זה שירה'.

והרי שירה שייך ללויים, כמבואר ברמב"ם (פ"ג מהלכות כל המקדש ה"ב) שכל זה קאי על הלויים.

ונמצא לפי"ז ששייך שירות בלוי, ויליף לה מהאי קרא גופיה. ולפי"ז אזדא הראיה שמוכרח דמיירי כאן בכהן, משום דבלוי ליכא שירות, הא אדרבה שירות דידהו היינו שירה.

ואין לומר שהגמ' בערכין (שם) תסבור שהני קראי מיירי באמת בלוי, ופליג על הספרי שמיירי בכהן, משום דהפסוק 'חלק כחלק יאכלו' הכתוב בפרשה זו בודאי מוכרח דקאי על הכהן, דבלויים לא מצינו דין אכילה בקדשים.

וכן איתא להדיא ברמב"ם (פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ו) דכתב בזה"ל 'ומנין שאינו מדבר אלא בכהנים, שנאמר חלק כחלק יאכלו, ואין שם מתנות במקדש להאכל אלא לכהנים בלבד', עכ"ל.

וא"כ צ"ע היאך דריש הגמ' בערכין ראייה מפרשה המדברת בכהנים לדין השייך ללויים.

והיה אפשר"ל בדוחק שהגמ' בערכין דרשה מפשוטו של מקרא, וקרא הוי רק אסמכתא.

אך מלשון הגמ' 'מנין לעיקר שירה מן הצורה' לא משמע שהוא אסמכתא. וגם הרמב"ם (שם ה"ב) הביא האי קרא לראיה לעיקר שירה מן התורה, משמע שהוא לימוד גמור, וצ"ע.

ואפשר ששייך ללמוד גם לימוד גמור מפשוטו של מקרא, משום דאין מקרא יוצא מידי פשוט, אף שבודאי לא מיירי הפרשה בזה. {וכן צידד מרן הגר"ח קניבסקי (שליט"א) צוק"ל}. ועיין בגמ' (יבמות יא' ע"ב. שבת סג' ע"א) דמשמע כן, וצ"ע.

(שלמי שמחה, פרשת שופטים אות כא').

מתוך צוואת רבנו זצ"ל לכלל ישראל.

"הני כתב מתוך ייסורי נפש וגוף ביד משותקת וכתב רועד ולא קריא את הדברים דלהלן..... ועתה יש לי להודיע לכל ידידי ואהובי נשמות ישראל היקרים לי מאוד, שהייתי וסבלתי הרבה בחיי הן בידוע והן מה שלא ידוע, ולא מצאתי שום נוח בצערי, אמרתי לרשום שורות אלו. אין אתי ידוע מה יהיה עמי לאחר פטירתי אבל רצוני חזק להיות משענה לכל הסובלים ייסורים בין ברוחניות ובין בגשמיות, ואפילו למי שיחשוב שהוא הרשע הכי גדול. לכן מתוך מחשבה רק להועיל ולא לצער כלל, אם אפשר שכל מי שיגיש צער הן בגשמיות הן ברוחניות, ימחול נא להיכנס לחדר בבית לבד, ולהדליק ענבור נשמותי ולומר אמר דליק נר זה לעילוי נשמת פלוני בן פלוני [שלמה בן מאיר ושמוחה], ויפרש את בקשתו ויחל לשפוך את ליבו על יד הנר ככל מה ירצה הן באריכות הן בקצרה, ואפילו אם יחשוב שהוא רשע ופושע גדול, יש בליבי מקום לכל מי שחושב שהוא רשע ופושע לשמוע דבריו באריכות. ולא יחוס על טרחתי אלא יחוס על עצמו. ואם יהיה אפשרות בידי להועיל ארצה מאוד להועיל, ואם לא אוכל להועיל אקווה לעטוף אותו באהבה וחובה ולתת לו בלב נחמדים ותקווה טובה. ואם גם זה לא אוכל, מקסימום הפסיד נר קטן, ולא טרח הרבה. כל זה כתבתי בישוב הדעת ומתוך הרבה מחשבה והתלבטויות עד שהענתי לכתוב דברים אלו, ואקווה להיות לעזר לכל הסובלים ברוחניות וגשמיות. ממני הנפרד מכם באהבה עצומה רק בגוף וקשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבה עולם".

לרפואת מרדכי בן
רבי אליעזר זצ"ל

לע"נ מרת חנה בת
חסינה ע"ה
ולע"נ אסתר בת חנה ע"ה